

תכנית האיחוד האירופי CBC-Med: שיתוף פעולה חוצה גבולות באזור הים התיכון – הפוטנציאל לישראל ולשכנותיה

ד"ר מאיה שיאון-צדקיהו

תקציר

(לקריאת נייר המידע המלא באנגלית: [ראו כאן](#))

מאי 2023

תכנית האיחוד האירופי החלה לפעול ב-2007. אזור דרום הים התיכון סובל מחיבוריות וקישוריות נמוכה מאוד בהשוואה עולמית. הוא נמצא מתחת לפוטנציאל החיבורי האזורי בהקשר, למשל, של סחר, פיננסים, תשתיות, תחבורה ואנרגיה. מטרת התוכנית היא לשפר את החיבוריות והקישוריות האזורית, ובכך לסייע לפיתוח הכלכלי והחברתי של האזור, בדגש על פיתוח אנושי, השם דגש על תעסוקת צעירים ונשים, ועל פיתוח כלכלי בר-קיימא ירוק ודיגיטלי יותר, כולל טיפול באתגרים סביבתיים משותפים.

לתוכנית CBC-Med (ובשמה החדש 4 NEXT-Med) יעדים רחבים, שתחתם 9 עדיפויות:

- (1) אזור ים תיכון תחרותי וחכם יותר, המקדם מחקר וחדשנות וכן עסקים קטנים ובינוניים לשם צמיחה בת קיימא ותחרותית.
- (2) אזור ירוק, מופחת פחמן עם חוסן מוגבר, השם דגש על יעילות אנרגטית, מניעה והסתגלות אקלימית גישה למים וניהול מים בר-קיימא ומעבר לכלכלה מעגלית ויעילה יותר.
- (3) אזור חברתי ומכליל יותר, השם דגש על גישה מכלילה ושוויונית לשירותי חינוך, הכשרה ובריאות איכותיים יותר.
- (4) ממשל המשתף פעולה טוב יותר עבור הים התיכון, בדגש על שלטון מקומי.

מנהלת התוכנית מפרסמת קולות קוראים לפעילויות בתחומים אלו, והאיחוד האירופי מממן עד 90% מעלות הפרויקט. הצדדים המשתתפים צריכים להביא את המימון הנותר. תקציב התכנית הוא 253 מיליון אירו לשנים 2021-2027.

התוכנית מקיפה 15 מדינות: 7 מדינות חברות באיחוד האירופי: פורטוגל, ספרד, צרפת, איטליה, יוון, קפריסין ומלטה. 6 מתוך 10 מדינות השכנות הדרומית של הא"א השתתפו עד 2020: ישראל, מצרים, ירדן, הרשות הפלסטינית, לבנון ותוניסיה. ב-2021 אלג'יריה ותורכיה הצטרפו. אם מרוקו תחתום על ההסכם הפיננסי של התוכנית, גם היא תצטרף. יש לציין כי במדינות גדולות רק האזורים השוכנים לחופי הים התיכון משתתפים בתוכנית, ולא כל המדינה. אזורים אחרים יכולים להשתתף על בסיס אד-הוק אם יש להם תרומה משמעותית לפרויקט. בשל קוטנה, כל מדינת ישראל נכללת בתוכנית, וכך גם ירדן, הרשות הפלסטינית, לבנון, קפריסין, מלטה ויוון.

הגופים שיכולים להגיש הצעות ולהשתתף בתוכנית הם משרדי וסוכנויות ממשלה, רשויות מקומיות, רשויות ציבוריות, אוניברסיטאות ומרכזי מחקר, ארגוני חברה אזרחית למיניהם וכן עסקים קטנים ובינוניים.

התוכנית עובדת לפי התקציב השבע-שנתי של האיחוד האירופי. בין 2007-2013 16 גופים ישראלים השתתפו ב-12 פרויקטים. בין 2014-2020 ישראל הצטרפה לתוכנית רק ב-2018 וגופים ישראלים השתתפו ב-5 פרויקטים בלבד. **בהשוואה לשכנותיה, ישראל נמצאת בתת-השתתפות.** מתוך 80 פרויקטים שהוגשו במסגרת התוכנית בין 2014-2020, שיעור ההשתתפות של מדינות דרום הים התיכון נע בין 51 פרויקטים (64%) של לבנון, ל-26 פרויקטים (32%) של מצרים. כאמור, ישראל השתתפה ב-5 פרויקטים (6%) בלבד.

ההסברים להשתתפות הנמוכה של ישראל נעים בין הטכני לפוליטי. כמדינה מפותחת, ישראל מנועה להשתתף בקטגוריה החברתית, לה הוקצו 21% מכספי התוכנית. הכניסה המאוחרת של ישראל ב-2018 לתוכנית 2014-2020 היתה סיבה נוספת. תנאי שהצריך השתתפות שתי מדינות דרום ים-תיכוניות הקשה על ישראל פוליטית בשל מצב המלחמה השורר עם לבנון (וסוריה), יחסים משבריים עם הרשות הפלסטינית (אם כי במישור זה יש ריבוי ארגוני חברה אזרחית פעילים), ויחסי שלום קרירים עם ירדן ומצרים. התחממות היחסים בין ישראל למצרים בשנים האחרונות התרחשה בין הממשלות ולא חילחלה לחברה האזרחית והעסקית. הצטרפות תורכיה לתוכנית פותחת בפני ישראל אפשרויות חדשות, ואם מרוקו תצטרף, פוטנציאל שיתוף הפעולה יגבר, על אף שהן לא חולקות גבול משותף.

לישראל יש פוטנציאל תרומה ניכר במסגרת התוכנית בתחומי הבריאות, מחקר ופיתוח, השכלה, אנרגיה, מניעת אסונות, גישה למים וניהול משק מים בר-קיימא, סביבה, ועוד.

לסיכום, בין 2007-2020 השתתפות ישראל בתוכנית CBC-Med היתה נמוכה ביותר. כמדינה מפותחת ישראל יכולה להיתרם ולתרם לפרויקטים רבים בתחומים שונים, עסקיים-כלכליים, דיגיטליים, מחקריים, בתחומי ההשכלה הגבוהה, הסביבה ובריאות. בקידום פרויקטים חוצי גבולות ברמת ממשלה ושלטון מקומי (G2G), בין ארגוני חברה אזרחית (P2P) ובין עסקים (B2B) יש פוטנציאל להנמכת העוינות, לחיזוק יחסי השלום ולהגברת שיתוף הפעולה והפיתוח האזורי שיתרום לצמיחה כלכלית וליציבות האזור.

הנייר קורא לארגונים הרלוונטיים בישראל ובמדינות השכנות בדרום הים התיכון ובצפון לבחון את הפוטנציאל הטמון בהשתתפות בתוכנית זו.